

A tudomány megölte Istent?

Alister McGrath

ÖSSZEFOGLALÓ

Írásomban a természettudományok agresszív ateista olvasatát járom körül, ami leginkább *Richard Dawkins* nevével kapcsolódott össze. Megvizsgálom, hogy mennyire áll biztos lábakon hihetőség és bizonyítékok szempontjából. Felteszem a kérdést, hogy a korábban a tudományt népszerűsítő szerző nem vált-e vallásellenes propagandistává, aki a tudományt immár durva vallásellenes harcra használja, és figyelmen kívül hagyja azt a nyilvánvaló tény, hogy számos tudós hívőnek vallja magát? Dawkins ateizmusa egyfajta intellektuális tépőzárként ragad a tudomány értelmezéséhez, miközben hiányzik a bizonyítékok adta alap, amit elvárható lenne egy olyan valakitől, aki a tudományos módszert népszerűsíti.

Egykor ateista voltam én is. Belfastban, Észak-Írországban felnőve az 1960-as években arra a következtetésre jutottam, hogy Isten csak egy gyerekes illúzió, az öregeknek, tudatlanoknak és vallásos csalóknak való. Elismerem, hogy meglehetősen arrogáns nézőpont volt ez, amire ma már nem vagyok büszke. De ha arrogáns is volt, valahogy része akkoriban a korszellemnek. A vallásosság hanyatlott, és az Isten nélküli „dicsőséges” korszak hajnala virradt fel. Legalábbis akkor így tűnt. Részben a természet-

tudományok miatt jutottam akkor erre a következtetésre. Középiskolás koromban matematikára és természettudományokra szakosodtam, arra készülve, hogy később Oxfordban kémiát hallgathassak. Míg elsősorban az motivált, hogy a tudományokat művelve betekintést nyerhettem a természet csodálatos világába, a vallással szemben megfogalmazott kritikámhoz is kényelmes szövetségesre találtam a tanulmányaimban. Úgy tűnt, hogy az ateizmus és a természettudományok a legszorosabb intellektuális kötelékkel fonódnak össze. Mindez így is maradt, míg 1971-ben be nem iratkoztam Oxfordba.

A kémia, és később a molekuláris biofizika intellektuálisan teljesen lenyűgözött. Izzó lelkesedés fogott el, ahogy a természet bonyolult összettségének egyre több darabja került a helyére. Miközben pedig a természettudományok műveléséből fakadó örömöm túlszárnyalta minden előzetes várakozásomat, újra kellett gondolnom az ateizmusomat is. Senki számára sem könnyű megkérdőjelezni az alapvető nézeteit: én azért tettem, mert egyre inkább ráébredtem, hogy a dolgok nem annyira egyszerűek, mint ahogyan egykor képzeltem őket. Számos tényező játszott közre, hogy – akár mondhatjuk így is – világnézeti válságba kerültem. Kezdtém ráébredni, hogy az ateizmus messze nem rendelkezik elegendő ténnyel. Az egykor

bátornak, perdöntőnek tartott érvekről kiderült, hogy önmagukat ismétlő, bizonytalan lábakon álló kijelentések csupán. Amikor lehetőségem nyílt keresztyénekkal beszélgetni a hitükről, rájöttem, hogy viszonylag keveset tudok csak a keresztyénségről, azt is csak a vallás vezető kritikusainak, például *Bertrand Russel*nek és *Karl Marx*nak nem éppen mindig pontos leírásaiból. De, ami talán még fontosabb, kezdtem felismerni, hogy az ateizmus és a természettudományok közti automatikus és megkérdőjelezhetetlen kapcsolat naiv, tudatlan elképzelés. A megtérésem után az egyik dolog, amit rendbe kellett tennem magamban, az ennek a köteléknek a kibogozása volt, hogy a természettudományokat keresztyén szemszögből láthassam inkább. Azt sem volt könnyű megértenem, hogy mások miért nem ebből a szemszögből látják.

1977-ben, miközben még mindig a molekuláris biofizikát kutattam Oxfordban, olvastam Richard Dawkins előző évben megjelent első könyvét, *Az őnző gén*-t. Lenyűgöző könyvnek találtam, tele ragyogó ötletekkel; a szerző képes volt igen bonyolult gondolatokat közérthetően megfogalmazni. Mégis elgondolkoztatott Dawkins meglepően felszínes ateizmusa, amit egyáltalán nem tudott a könyvében felhozott tudományos érvekkel megfelelően alátámasztani. Mintha a könyvében összegyűjtött érvek helyett csak tépőzárral tapasztotta volna az ateizmusát a biológiájához.

Dawkins mára Nagy-Britannia vezető ateista véleményvezérévé vált. Az 1960-as évek briliáns oxfordi zoológusa fokozatosan a vallásos hit legharsányabb kritikusává alakult át, a vallások közül elsősorban a keresztyénséget helyezve célkeresztbe. Írásainak minősége méltó, könyveinek erőteljes, agresszív hangja pedig kikerülhetetlen ellenfelévé teszi egy keresztyén hitvédő, apologéta számára. Jelen írásomban néhány alapvető észrevételt szeretnék megfogalmazni azzal kapcsolatban, ahogy Dawkins megközelíti a vallást és a tudományokat. Különösen azt a nézetet szeretném próbára tenni, ami szerint a természettudományok és az ateizmus intellektuálisan kapcsolódnak egymáshoz, ahogy az Dawkins írásaiban olyan jellemzően megjelenik. Nem Dawkins tudományosságát szeretném kritizálni: ez a tudományos közösség feladata. Sokkal inkább a tudományos módszer és az ateizmus között fennálló kapcsolatot szeretném körbejárni, amit Dawkins néha adottnak vesz, néha védelmez. Összegyűjtöm a keresztyénség ellen felhozott legfontosabb ateista kritikákat, és röviden megválaszolom őket. Ha valaki számára a válaszaim rövideége zavaróan hatna, könyvemben, a Dawkins Istenében (*Dawkins' God*) részletesen tárgyalom Dawkins gondolatait és kritika alá helyezem ateista világnézetét, így akik nagyobb terjedelemben szeretnék erről olvasni, könyvemben ezt megtehetik.¹

¹ McGrath, A. E. (2004): *Dawkin's God: Genes, Memes and the Meaning of Life*, Oxford: Blackwell

1. A tudomány kizárta Isten létezését

Dawkins számára a tudomány és mindenekfelett Darwin evolúcióelmélete lehetetlenné tette az Istenben való hitet. Darwin előtt, mondja Dawkins, lehetséges volt a világot úgy szemlélni, mint amit valamiféleképpen Isten tervezett, de Darwin után már csak a „tervezettség illúziójáról” beszélhetünk. Egy darwini világnak nincs célja, és csak becsapjuk magunkat, ha másként vélekedünk. Ha pedig egy világegyetemről nem lehet azt mondani, hogy „jó”, akkor azt sem lehet róla mondani, hogy „gonosz”. Dawkins szavaival: „Az általunk megfigyelt világegyetem pont azokat a tulajdonságokat mutatja, amikre akkor számíthatunk, ha elfogadjuk, hogy nem tervezte senki, nincs célja, nincs gonosz és nincs jó, nincs benne más, csak vak, könyörtelen közömbösség”.²

Itt Dawkins a darwinizmust nem egy biológiai elméletként, hanem világnézetként kezeli, és nem tétovázik, ha érveivel messze túllép a tisztán biológiai területeken. Vagyis különösen Darwin – és a tudomány úgy általában – az ateizmus felé hajlít minket. És a dolgok itt lesznek kissé csavarosak Dawkins számára. Dawkins egyértelműen bemutatta, hogy amit jelenleg az élőlények történetéről és jelenlegi állapotáról tudunk, az leírható tisztán természeti úton. De ez *miért* vezet arra a következtetésre, hogy nincs Isten? Köztudott, hogy a tudományos módszer alkalmatlan az Istennel kapcsolatos hipotézisek eldöntésére: létét sem megerősíteni, sem cáfolni

nem lehet így. Azok, akik Isten létezését bizonyítani vagy cáfolni akarják a tudományos módszerrel, messze túllépnek annak jogos határain, és azt kockáztatják, hogy visszaélnek vele, vagy teljességgel hiteltelenítik. Néhány neves biológus (például *Francis S. Collins*, az Emberi Genom Projekt vezetője) amellet érvel, hogy a természettudományok pozitív környezetet adnak a hit számára, mások (mint *Stephen Jay Gould* evolúcióbiológus) ezzel ellenkezőleg arra jutnak, hogy a teista nézetek számára negatív dolgok következnek a tudományokból. Egyik oldal sem bizonyít semmit. Ha az Isten-kérdést meg akarjuk válaszolni, más alapokon kell ezt tennünk.

Mindez nem új elgondolás. Ami azt illeti, már Darwin idejében is tisztában voltak azzal, hogy a tudományos módszernek a vallás kérdéseiben megvannak a maga korlátai. „Darwin bulldogja”, *T. H. Huxley* írásaiban ez egyértelműen megtalálható. Ezzel kapcsolatban azonban napjainkban is fontos vitáknak lehetünk tanúi, nézzünk is meg egy példát!

1992-ben a *Scientific American* egyik cikkében az Egyesült Államok akkor vezető evolúcióbiológusa, Stephen Jay Gould leszögezte, hogy a tudományos módszer bevett eszközeivel nem lehet választ adni Isten létezésének kérdésre.³ „Sem megerősíteni, sem tagadni nem tudjuk, tudósként egyszerűen nem tudunk erről mit mondani.” Gould végkövetkeztetése az, hogy a darwinizmus nem képes megragadni Isten természetének vagy létezésének

²Dawkins, R. (1995): *River out of Eden: A Darwinian View of Life*, London: Phoenix, 133. old.

³Gould, S. J. (1992): 'Impeaching a Self-Appointed Judge', *Scientific American* 267(1), 118–121. old.

kérdését. Gould számára megfigyelhető tény, hogy az evolúcióbiológusok között egyaránt vannak ateisták és istenhívők, ahogy példaként fel is hozza a humanista agnosztikus *G. G. Simpsont* és az orosz ortodox keresztény *Theodosius Dobzhansky-t*. Végül arra a következtetésre jut, hogy „a kollégáim fele vagy rendkívül ostoba, vagy pedig a darwinizmus tudománya teljesen kompatibilis a hagyományos vallásos hittel – és épp ennyire kompatibilis az ateizmussal is”.

Dawkins a darwinizmust úgy mutatja be, mintha az ateizmus felé vezető intellektuális autópálya lenne. A valóságban az az intellektuális ív, amit Dawkins felvázol, beleragad az agnoszticizmus nyomvályújába, és ott is marad. A darwinizmus és az ateizmus között egy szükségszerű logikai szakadék tátong, amit Dawkins nem bizonyítékokkal, hanem szónoki fogásokkal próbál áthidalni. Ha szilárdan megálló következtetésekre szeretnénk jutni, más alapokra kell helyezkednünk. Akik pedig kitartoán mást állítanak, magyarázattal tartoznak ezért.

2. A hit kerüli a bizonyítékokat

Dawkins szerint a keresztyénség olyan kijelentéseket tesz, amik a hiten alapulnak, és így kikerüli az igazság szigorúan vett, bizonyítékokon nyugvó értelmezését. Dawkins egyik alapvető meggyőződése, amit írásaiban szinte unásig ismételget, hogy a vallásos hit „a bizonyítékok hiányában, vagy éppen a bizonyítékok ellenére létező vak bizalom”.⁴ „A hit” – írja Dawkins – „egyfajta mentális betegség”, egyike a „világot fenyegető legnagyobb vesze-

delmeknek, olyan, mint a himlő vírusa, csak nehezebb megszabadulni tőle”. De tényleg ennyire egyszerű lenne, ahogy Dawkins állítja? Mikor ateista voltam, magam is így gondolkoztam, és Dawkins érveit meggyőzőnek találtam.⁵ De ma már máshogy gondolom.

„A hit” – Dawkins szerint – „a bizonyítékok hiányában, vagy éppen a bizonyítékok ellenére létező vak bizalom”.

Kezdjük azzal, hogy meghatározzuk, mi is a hit, és honnan származik. „A hit a bizonyítékok hiányában, vagy éppen a bizonyítékok ellenére létező vak bizalom”. De miért kellene bárkinek is elfogadnia ezt a groteszk meghatározást? Mi a bizonyíték arra, hogy a vallásos emberek is így határoznák meg a hitet? Dawkins ezzel kapcsolatban feltűnően hallgat, mert nem idéz egyetlen vallásos szerzőt sem, hogy valahogy alátámassza ezt a meglehetősen valószínűtlen állítását, ami leginkább csak egy szándékos kísérletnek tűnik arra, hogy a vallásos hitet csak valami intellektuális ripacskodásnak tüntesse fel. Magam nem fogadom el ezt a fajta meghatározást, és nem ismerek egyetlen vallásos értelmiségit sem, aki komolyan venné így. Egyetlen keresztyén felekezet hitvallásából sem lehet levezetni. Ez Dawkins saját meghatározása, saját gondolkodásának eredménye, amit mégis úgy ad elő, mintha azokra lenne jellemző, akiket kritizálni akar.

⁴Dawkins, R. (1989): *The Selfish Gene*, 2. kiadás, Oxford: Oxford University Press, 198. old. (Magyarul: *Az önző gén*)

⁵További észrevételekért lásd: McGrath, A. (2004): *The Twilight of Atheism*, London: Rider

Ami aggodalomra ad okot, az az, hogy úgy tűnik, Dawkins komolyan úgy hiszi, hogy a hit „vak bizalom”; teszi ezt annak ellenére, hogy egyetlen komolyabb keresztyén szerző sem gondolja így; alapvető meggyőződése, ami befolyásolja a valláshoz és a vallásos emberekhez való hozzáállását. De az alapvető meggyőződéseket néha nem árt próbára tenni. Ahogy Dawkins is megjegyezte egykor *William Paley* értelmes tervezettségéről való elképzeléseiről, hogy „csodálatosan és alapvetően tévesek”.

A hit, ahogy Dawkinstól megtudhatjuk, „a bizonyítékok hiányában, vagy éppen a bizonyítékok ellenére létező vak bizalom”. Lehet, hogy Dawkins így gondolja; a keresztyének másképp gondolják.

A *W. H. Griffith-Thomas* (1861–1924) által kínált meghatározás régi keresztyén hagyományon alapszik:⁶

(A hit) az ember teljes természetére hatással van. Az elme valódi bizonyítékon alapuló meggyőződésével kezdődik, majd a szív és az érzések magabiztosságával folytatódik, ami a meggyőződésen alapul, végül pedig az akarat beelegeyzése koronázza meg, amikor is a meggyőződés és a magabiztosság cselekedetekben fejeződik ki.

Ez egy jó és megbízható meghatározás, jól összegzi a hit keresztyén értelmezésének jellemzőit. Az olvasó felfigyelhetett arra a megjegyzésre, hogy ez a hit „az elme valódi bizonyítékon alapuló meggyőződésével kezdődik”. Nem látom értelmét,

hogy az olvasót még több idézettel fárasszam, amikben különböző korok keresztyén szerzőinek írásaival támasztanám alá még jobban a fentieket. Akárhogy is, Dawkinsnak kellene bizonyítékokon álló érvekre alapozva bemutatnia, hogy az általa képviselt torz és értelmetlen hitmeghatározás jellemző a keresztyénségre.

Dawkins kitömte és kiütötte a saját szalmabábját. Nem túl nehéz és megerőltető intellektuális diadal. Megtudhattuk, hogy a hit gyerekes dolog – arra jó lehet, hogy a befolyásolható gyermekek fejét tele-tömjék vele, de egy felnőtt számára erkölcstelennek és intellektuálisan nevetségesnek tűnik. Hogy hihetnénk olyan dolgokban, amiket nem lehet tudományosan bebizonyítani? Már felnőtünk, ideje továbblépnünk. Az Istenben hinni – mondja Dawkins – olyan, mint a Téliapóban vagy a Fogtündérben hinni. Idővel kinövi az ember.

Ez egy iskolásokra jellemző érvelés, ami valahogy utat talált felnőttek vitájába is. Pont annyira amatőr, mint amennyire nem meggyőző. Az ateistaként eltöltött időszakom után tizennyolc évesen találtam rá Istenre, és soha nem éreztem úgy, mintha ez valami gyerekes visszafejlődés lett volna nálam. Ahogy az *Ateizmus alkonya (Twilight for Atheism)* könyvemhez mostanában kutattam, felfedeztem, hogy nagyon sokan életük későbbi szakaszában térnek meg – amikor már úgymond „felnőttek”. De olyannal még nem találkoztam, aki felnőttként kezdett volna hinni a Téliapóban vagy a Fogtündérben.

⁶ Griffith-Thomas, W. H. (1930): *The Principles of Theology*, London: Longmans, Green & Co., XVIII. old.

Ahhoz, hogy Dawkins meglehetősen leegyszerűsített érvének bármiféle valóság tartalma legyen, valódi párhuzamnak kellene fennállnia a Téralpó és Isten között, ami nyilvánvalóan nem létezik. Mindenki tudja, hogy az emberek istenhite más kategóriába tartozik, mint az ezekben a gyermeki dolgokban való hit. Dawkins természetesen úgy érvel, hogy az a közös bennük, hogy nem létező dolgokban hisznek. De itt alapvetően összekeveri a következtetést az érveihez használt előfeltételezéssel.

Meglehetősen ironikus, hogy a hit, amit Dawkins ugyanúgy elvet, mint a Fogtündérbe vetett hitet, ugyanaz a hit, ami megalapozta a saját egyetemének régi intellektuális örökségét, és konkrétan a Dawkins által művelt tudományágot is: a keresztyén természetfilozófusok szerepe a biológia tudományának kialakulásában jól dokumentált.

Dawkins ateizmusának másik megdöbbentő jellegzetessége az a magabiztosság, amivel annak az elkerülhetetlenségét bizonygatja. Ez a kíváncsi magabiztosság, ahol a kíváncsiság nincs a helyén – talán nem is működik megfelelően –, ismerős lehet azok számára, akik tudományfilozófiával foglalkoztak. Ahogy *Richard Feynman* (1918–1988), kvantum-elektrodinamikai kutatásaiért 1965-ben fizikai Nobel-díjjal elismert tudós is gyakran rámutatott, a tudományos ismeretek olyan állításokból állnak össze, amelyeknek a bizonyossága változó: némelyik biztosan nem úgy van,

némelyik szinte már biztos, de olyan nincs, ami teljesen bizonyos lenne.

3. Isten az elme vírusa

Dawkins egyik kulcs gondolata az, hogy Isten egy rosszindulatú, fertőző kórokozó, ami megfertőzi az egyébként egészséges elmét. Az Istenben való hit nem racionális belátásból vagy bizonyítékok alapján alakul ki, hanem egy vírusfertőzés által, valahogy úgy, ahogy a számítógépes rendszereket fertőzik meg vírusokkal.⁷ Tehát az istenhitet úgy kell tekinteni, mint az amúgy tiszta elmét megfertőző rosszindulatú fertőzést. Ez az elképzelés nagyon erőteljesnek bizonyult, annak ellenére, hogy megdöbbentően gyenge alapokon áll tapasztalat szempontjából, és teljes mértékben nélkülözi a kísérleti bizonyítékokat.

Azon, hogy nincs semmiféle megfigyelhető bizonyíték arra, hogy a gondolatok olyanok lennének, és úgy terjednének, mint a vírusok, Dawkins riasztó könnyedséggel lép túl. Nincs túl sok értelme arról beszélni, hogy egyes vírusok „jó” lennének, mások „gonosz”. A gazdaszervezet – parazita esetében ez egyszerűen csak az, ahogy a darwini evolúció működik. Nincs benne sem „jó”, sem „gonosz”. Ha a gondolatokat vírusokhoz hasonlítjuk, nem lehet róluk „jóként” vagy „gonoszként”, sőt, még „helyesként” vagy „helytelenként” sem beszélni. Ez arra a következtetésre vezetne, hogy a gondolatokat csakis az alapján lehetne értékelni, hogy mennyire sikeresen terjednek

⁷Dawkins, R. (2003): *A Devil's Chaplain*, London: Weinfield & Nicolson, 121. old.

el – vagyis mennyire sikeresek a sokszorozódásban, a túlélésben.

A természettudományokat lehet mind esztétikai, mind teista alapon értelmezni, de egyik értelmezést sem igénylik.

Ha a gondolatok vírusok, akkor tudományos alapon lehetetlen különbséget tenni az ateizmus és az istenhit között. A továbbadásuk módja nem teszi lehetővé, hogy akár intellektuális, akár morális alapon értékítéletet mondjunk róluk. Sem a teizmus, sem az ateizmus nem igényli a bizonyítékokat, bár mindkettő kész befogadni őket. Az ilyesféle gondolatok értékeit más alapokon kell meghatározni, és ahol szükséges, túl kell lépni a tudományos módszer adta határokra, hogy eredményesek legyünk. De van-e valami kísérleteken alapuló bizonyítéka ezeknek a feltételezett „elmevírusoknak”? A való világban a vírusokat leginkább az általuk okozott tünetek alapján ismerik; így lehet őket észrevenni, majd vizsgálat alá vetni őket, és genetikai szerkezetüket részletesen feltárni. Ezzel szemben az „elmevírus” teljes mértékben csak feltételezés, egy megkérdőjelezhető, párhuzamra épülő érv eredménye, nem lehet közvetlenül megfigyelni és teljesen megalapozatlan abban a tekintetben, amilyen viselkedést Dawkins vár tőle. Meg lehet figyelni ezeket a vírusokat? Milyen a szerkezetük? Mi a „genetikai kódjuk”? Hol találjuk meg őket az emberi testben? És, a legfontosabb mindenek felett, figyelembe véve Dawkins terjedésükre vonatkozó érdeklődését, hogyan lehet őket továbbadni?

Három pontban lehetne összefoglalni a problémákat:

1. A valódi vírusok láthatóak – például krio-elektronmikroszkópot használva. Dawkins kulturális vagy vallásos vírusai merő hipotézisek. Semmiféle megfigyelhető bizonyíték nincs a létezésükre.
2. Nincs kísérleteken alapuló bizonyíték arra, hogy a gondolatok vírusok lennének. Bizonyos szempontból tűnhet úgy, mintha vírusként „viselkednének”, de hatalmas különbség van az analógia és az azonosság között. A tudomány történetében számos fájó példa van olyan tévutakra, amelyek olyan analógiákból fakadtak, amiket hibás módon azonosságnak vélték.
3. Az „Isten mint vírus” szlogen legalább annyira alkalmazható az ateizmusra is – egy világnézet, ami túllép a bizonyítékok szükségességén. Dawkins ezt természetesen nem hajlandó elismerni, mert ő az ateizmusról azt gondolja, hogy a tudományos módszerekből következik, nem is következhet belőle más. De ez nem így van. A természettudományokat lehet mind esztétikai, mind teista alapon értelmezni, de egyik értelmezést sem igénylik.

4. A vallás rossz

Végül pedig elérkeztünk ahhoz az alapmeggyőződéshez, ami átjárja Dawkins írásait, miszerint a vallás önmagában káros és gonosz dolgokhoz vezet. Egyértelmű, hogy ez egyszerre intellektuális és erkölcsi megítélés. Dawkins részben azért is tartja gonosznak a vallást, mert hiten alapszik, így kibújik a gondolkodás emberi

kötelessége alól. Láttuk már, hogy ez eléggé megkérdőjelezhető álláspont, ami nem áll meg a bizonyítékok mérlegén.

Az erkölcsi álláspont természetesen sokkal komolyabb. Mindenki egyetért azzal, hogy akadtak valóságos emberek, akik vállalhatatlan dolgokat tettek. De az a szó, hogy „akadtak”, beillesztve Dawkins állításába, máris tompítja az érvei erősségét. Számos kritikai kérdés merülhet fel. Hányan? Milyen körülmények között? Milyen gyakran? És ha összehasonlítjuk őket azokkal az emberekkel, akik vallásellenes nézetekkel rendelkeznek: ők nem tettek vállalhatatlan dolgokat? És ha egyszer elkezdjük feltenni ezeket a kérdéseket, akkor már nem kényelmes távolságból dobálódzunk olcsó érvekkel, hanem az emberi természet sötét és zavarba ejtő bugyraiba kell leereszkednünk.

Sigmund Freud nyomán korábban divatosnak számított a vallásra egyfajta kórképként gondolni; ez a nézet ma már visszaszorulóban van. Számos tapasztalati úton szerzett (de nem perdöntő) bizonyíték szól amellett, hogy a vallás ténylegesen jó hatással lehet az emberre. Kétségtelen, hogy a vallás bizonyos formái károsak és rombolhatnak. Más formái azonban jótékonyak. Ebből persze nem lehet Isten létezésére következtetni, de Dawkins ateista keresztahadjáratának egyik alappilléret rogyasztja meg: azt, hogy az Istenben való hit káros. Egy 2001-es kutatás, ami száz, bizonyítékokon alapuló tanulmányt dolgozott fel, módszeresen

megvizsgálta a vallás és az emberek testi-lelki egészsége közt fennálló kapcsolatot.⁸

Az alábbi eredményekre jutottak:

- 79 esetben legalább egy pozitív összefüggést találtak a vallásosság és az egészség között;
- 13 esetben nem találtak érdemben kimutatható kapcsolatot köztük;
- 7 esetben vegyes vagy összetett kapcsolatot találtak a vallásosság és az egészség között;
- 1 esetben pedig negatív kapcsolatot mutattak ki.

Dawkins egész világnézete ezen a pontosan 1 százalékot képviselő kapcsolaton alapul, aminek a hasonló módon, bizonyítékokkal alátámasztott 79 százalék pedig ellentmond.

Ez az eredmény legalább egy dolgot nyilvánvalóvá tesz: a kérdést tudományos bizonyítékok, és nem pedig személyes előítéletek fényében kell szemlélünk. A magam részéről nem álmodnék arról, hogy kijelentsem, a fenti bizonyítékok egyértelműen kimutatják, hogy a hit jótékony hatású. Még kevésbé érvelnék rájuk hivatkozva Isten létezésével. De azt leszögezném, hogy Dawkins számára komolyan kellemetlen lehet mindez, hiszen egész világnézete arra épül, hogy a hit káros és kártékony – ez az állítás pedig tarthatatlan a bizonyítékok fényében. Káros lenne a vallás? Mi bizonyítja ezt? Ez a kijelentés nem más, mint egy kis füstpamacs, amit a bizonyítékok szele

⁸ Koenig, H. G. és Cohen, H. J. (2001): *The Link between Religion and Health: Psychoneuroimmunology and the Faith Factor*, Oxford: Oxford University Press, 101. old. Egyéb szakirodalom ezen kritikusán fontos rész alátámasztására: Miller, W. R. és Thoreson, C. E. (2003): 'Spirituality, Religion and Health: An Emerging Research Field', *American Psychologist* 58, 24–35; Galanter M. (2005): *Spirituality and the Healthy Mind: Science, Therapy, and the Need for Personal Meaning*, Oxford: Oxford University Press

egyre inkább szétoszlat. Dawkins számára ez a kérdés egyszerűen a következő: mi az értékesebb számodra, az egészség vagy az igazság? Ha a vallás hamis – ami Dawkins írásaiban elteveszthetetlen hozzáállás – erkölcstelen dolog hinni, bármiféle jótékony hatásokkal is jár. Mégis, Dawkins érvelése, miszerint az Istenbe vetett hit hamis, nem áll össze, valószínűleg ezért támogatja meg még olyan érvekkel, miszerint a vallás káros lenne. A vallás pozitív hatásai felé mutató, folyamatosan gyűlő érvek meglehetősen kellemetlenek lehetnek a számára. Nemcsak az ateizmus melletti érveket ássák alá, hanem az igazsággal kapcsolatban is felmerül miattuk néhány kérdés.

Összegzés

Írásomban azokat a főbb kritikai pontokat érintettem, amiket Richard Dawkins fogalmazott meg, általánosságban a vallással, és főként a kereszténységgel kapcsolatban. Nem nyílt lehetőségem Dawkins érveit és a rájuk adott válaszaimat teljes terjedelemben kifejtésem, de bízom benne, hogy a felvázolt gondolatok segítenek kialakítani egy képet az olvasóban a szóban forgó témákról. A következők, amire jutok, egyszerű, és bízom benne, hogy nem ellentmondásos. Dawkins csak tudományos módszerrel visszaélve tud amellet érvelni, hogy a természettudományokból következik az ateizmus, és ezen nézete súlytalan a tudományos közösség egészében. A nemrégiben orvosi Nobel-díjjal jutalmazott *Sir Peter Medawar* hozzáállása is ellentmond Dawkinsénak:

⁹ Medawar, P. (1979): *Advice to a Young Scientist*, London, Harper and Row, 31. old.; *The New Limits of Science*, Oxford: Oxford University Press (1984), 66. old.

„A tudományok korlátait egyértelműen mutatja, hogy alkalmatlanok arra, hogy megválaszolják a végső dolgokkal kapcsolatos leggyermekibb kérdéseket, az olyanokat, mint 'Mi volt a kezdetek kezdetén?', 'Miért vagyunk a világon?', 'Mi az élet értelme?'⁹”. A tudományos bölcsesség kezdete véleményem szerint az, ha beismerjük és tiszteletben tartjuk a határait. A valóság az, hogy a természettudományok intellektuálisan képlékenyek: nyitottak arra, hogy teista, agnosztikus vagy ateista módon értelmezzük őket. Az ateizmus és teizmus közti vitát nem lehet természettudományos alapokon rendezni. Dawkins a természet egyik „olvasatát” képviseli, de számos más olvasat is létezik. Az, amire én találtam rá, és amit azóta is intellektuálisan megalapozottnak és lelkileg gazdagítónak találok, a következő:

„*Az egek hirdetik Isten dicsőségét!*” (Zsolt 19,1 – *Revideált új fordítás szerint*)

A szerzőről

Alister McGrath az oxfordi egyetem történelmi teológia professzora és a Harrison Manchester College senior tudományos munkatársa. Mielőtt rendszeres teológiát hallgatott, kémiai és molekuláris biofizikával foglalkozott Oxfordban. McGrath professzor számos tudománnyal és vallással foglalkozó könyv szerzője, köztük a sikerlistás *Dawkins Istene: gének, mémek és az élet értelme* (*Dawkin's God: Genes, Memes and the Meaning of Life*, Blackwell, 2004) és a *Dawkins téveszméje? Ateista fundamentalizmus és az isteni tagadása* (*The Dawkins Delusion? Atheist fundamentalism and the denial of divine*, SPCK, 2007).

A Faraday-iratok

A Faraday-iratok kiadója a Faraday Tudományos és Vallásos Intézet (Cambridge, Egyesült Királyság). Az Intézet egy nonprofit szervezet, ami az oktatás és a kutatás területén tevékenykedik (www.faraday.cam.ac.uk). A szerzők véleménye nem szükségszerűen tükrözi az Intézet álláspontját. A Faraday-iratok számos témát ölelnek fel a tudomány és a vallás közös területeiről. Az aktuális Faraday-iratok listája megtekinthető a www.faraday.cam.ac.uk („Resources”) oldalon, ahonnan .pdf formátumban ingyenesen letölthetők. Nyomtatott formában is igényelhetők egyenként vagy nagyobb tételben az oldalon található online boltban. A magyar változat megjelenésének ideje: 2021. Magyar fordítás: Cs. Szabó Sándor ©The Faraday Institute for Science and Religion.